

محمد آصف اقبال،

ریسرچ سکالر،

جے. این. یو، دهلی نو.

بررسی مسایل اجتماعی در آثار صادق هدایت

صادق هدایت یکی از نویسندگان برجسته ایرانی در قرن بیستم بشمار می رود. وی در خانواده ای فریخته و اشرافی چشم به جهان گشود. سلسله خانواده او به شاعر و مورخ در قرن سیزدهم میلادی بنام رضا قلی خان هدایت می رسد.

داستانهای صادق هدایت در بین سالهای 46-1930م نوشته شده است که مشتمل بر رمان ها، داستانهای کوتاه، نمایشنامهها و طنزها هستند. برخی از داستانهای کوتاه و رمانها مانند زنده به گور، سه قطره خون، علویه خانم، بوف کور، سگ ولگرد، حاجی آقا و غیره از معروفترین مجموعههای آثار بینظیر در قرن بیستم میلادی در ایران به شمار میروند. از جمله داستان بوف کور بهترین نمونه اثر صادق هدایت است که نه تنها در ایران بلکه در سراسر جهان نیز مشهور گردید.

با نهضت مشروطیت (1906-1911م)، بر تخت نشینی رضاشاه پهلوی (1925-1941م) و با پدید آمدن جنبش صنعتگرایی، نوگرایی و غربگرایی ایران از جمله نکاتی است که اوضاع سیاسی

فرهنگی و اجتماعی ایران را درهم آمیخت و بطور غیر باورانه با
اوضاعی که در گذشته بر ایران حائل بود آهسته آهسته رو به کاستی
درآمد.

در همین دوران آغازین بیداری بسیاری از همفکران صادق
هدایت روشی انتقادی بر فرهنگ و تاریخ دیرینه خود ایجاد کردند
که منجر به بازیابی و بررسی مجدد هویت و فرهنگ باستانی خود
گشته‌اند. نخستین اقدام آنها در این دوران ایجاد نوگرایی، اقتدار
سیاسی، ترتیب محیط اجتماعی و نیز اساس مذهبگرایی بودند.

صادق هدایت در فرانسه و بلژیک با کارهای معروف برخی از
نویسندگان و ادباء آن کشورها از جمله ادگار آلن پو، گی دو
موپاسان، کافکا، آنتوان چخوف، فتودور داستایوفسکی و ریلکی
آشنا شد و بطرف آثار آنها مجذوب گردید. در نتیجه تأثیر بسزایی در
نوشته‌های صادق هدایت ایفاء نموده‌اند.

صادق هدایت بسیاری از آثار کافکا را به زبان فارسی ترجمه کرد
که از جمله آثار برجسته کافکار بنام «پیام کافکار» میباشد. بعلاوه
وی بر روی آثار و احوال دو نویسنده برجسته بنامهای ژان پل سارتر
و چخوف نوشته است.

در نوشته‌های هدایت شاهد افکار و عقاید بودایی هستیم. او از هر
گونه آزار و اذیت جانوران و هر گونه حوادث آشفته و فساد بیزار
بود.

صادق هدایت از افکار آزادی، میهن پرستی، حقوق بشر، مسایل
زنان و غیره که افکار مشرویت بود، خیلی متأثر بود و در باره آن در
تالیفات خود نوشت.

اگر ما آثار هدایت را به عنوان مسایل اجتماعی با دقت مورد بررسی قرار می دهیم. پس معلوم می شود که وضعیت اجتماعی و سیاسی آن زمان چگونه بوده و پادشاهان آن زمان چگونه بر مردم عامه ظلم و ستم می کردند و حقوق آنها را پامال می کردند. یعنی ایشان از حقوق اولیه زندگی محروم بودند و چهره حقیقی زن ایرانی در داستان های صادق هدایت به گونه ای منعکس شده است که شاید خواننده گان قبل از این با این مسایل محروم بودند. او برای بیان کردن بیان مسایل اجتماعی از شخصیت های مختلف در آثار خود استفاده کرده است.

صادق هدایت اولین اثر خود را در سن هجده سالگی نوشت و در طول زندگی خود آثار متعددی از قلم خود به یادگار گذاشته است. و تقریباً همه آثار او درباره مسایل اجتماعی و سیاسی بیان کرده اند. یکی از آثار جاودانه وی بوف کور است. این رمان درباره اوضاع اجتماعی و سیاسی ایران را منعکس کرده است. شکی نیست که این آثار از شاهکارهای زبان و ادبیات فارسی است. بنا بر این این رمان نه فقط در ادبیات فارسی بلکه در ادبیات دیگر دارای ارزش و اهمیت فوق العاده می باشد و ارزش و اهمیت این رمان چه گذشته، چه در حال و چه در آینده جایگاه و مقام خود را از دست نداده و نخواهد داد.

در آثار صادق هدایت نیز اندیشه های ریالیستی، ناسیولیسیم، رمانتیسیم و دیگر قابل مشاهده است. وی نخستین نویسنده ایرانی بود که در بیشتر آثار مادر نیسم را در زمینه ادبیات داستانی آورده است. هدایت از نویسندگان و اندیشمندان اروپایی تاثیر گرفته بود

و آثار هدایت به مسایل فلسفی، سیاسی و اجتماعی تقسیم می شود. بیشتر در آثار از حقوق پامال شده زنان نیز اشاره شده است. چنانچه وی از برابری زن و مرد در دنیا و با معنای حقوق زنان نمایان کرده است. در آن زنان را بطرز نامساوی و بطور لذت جسمانی برای مخاطبان ارایه داده است و در نتیجه از ظلم و ستم زنان و تنگدستی و لاچارگی آنان آگاه می سازند. این تمام مسایل اجتماعی و سیاسی در آثار برجسته صادق هدایت دیده می شود. هدایت همیشه در تاسیس نهادن جامعی سیاسی و رسوم فرهنگی با دیدی متفاوت و تنقیدی و دور از تفکر رادیکال در دیار خود فردی برجسته و بالقوه پدیدار نمود. لیکن با موانعی در ایران روبرو شد و مجبور به خودکشی گردید. این عصبانیت و ناامیدی در نامه ای که هدایت به جمالزاده نوشته شده بود، مشاهده می کنیم.

“I neither have the stomach to complain and belly-ache, nor can I deceive myself, nor have I got the guts to commit suicide. It’s just a kind of vomity condemnation which I have to bear in a filthy, shameless environment.” (Homa katouzian, His work and wondrous world, Routledge publication, London and new York, 2008, p 4)

منابع:

☆ شفق، رضازاده، تاریخ ادبیات ایران، کتابخانه خورشید، اردو بازار پاکستان.

☆ آژند، یعقوب، ادبیات نوین ایران، از انقلاب مشروطیت تا انقلاب اسلامی، انتشارات امیرکبیر، تهران، سال 1363.

☆ احمد، دکتر آصف، انعکاس اجتماع ایران در داستان کوتاه فارسی، از مشروطیت تا انقلاب اسلامی، کتابستان، چند واه، مظفرپورف 844001 (بهار).

☆ آرین پور، یحیی، از صبا تا نیما، جلد 1-3، انتشارات زوار، تهران.
☆ سبحانی، دکتر توفیق، تاریخ ادبیات ایران، جلد 1-3، انتشارات زوار، تهران، 1386

☆ Costello, D.P; The Blind Owl; Grove Press, USA, 1958

☆ Katouzian, Homa; Sadegh Hedayat; The Life and Legend of an Iranian Writer; I.B. Tauris & Co Ltd; London-New York; 2000.

☆ Skyes, Percy Moleswoth, A History of Persian, Maemillan, London, UK 1915.

